

**Referat wygłoszony w dniu 12 VI 2023 r. na posiedzeniu
Komisji Orientalistycznej Oddziału PAN w Krakowie**

dr Mirosław Michalak
Uniwersytet Warszawski
Wydział Orientalistyczny
Zakład Iranistyki
e-mail: miroslaw.michalak@uw.edu.pl
ORCID: ORCID <https://orcid.org/0000-0002-2609-4418>

„Droga do Indii”. Persowie na szlakach odkryć geograficznych

Istnieje powszechne przekonanie o fundamentalnej roli żeglarzy i armatorów arabskich w eksploracji obszarów leżących nad Oceanem Indyjskim w epoce Abbasydów i później. Jednak rzeczywistymi nawigatorami i odkrywcami byli zamieszkujący muzułmańskie imperium Persowie / Irańczycy. Problem w tym, że prawie wszystkie źródła odnoszące się do działalności nawigacyjnej kupców i żeglarzy z nad Zatoki Perskiej są w języku arabskim, choć są wytworem środowiska posługującego się językiem perskim i reprezentującego tradycje irańskie. Tradycje te sięgają epoki przed nastaniem islamu i można do pewnego stopnia je prześledzić, wykorzystując źródła arabskie, perskie, średnioperskie, greckie, łacińskie i chińskie. Wiele wskazuje na to, że perscy żeglarze i kupcy docierali szlakami oceanicznymi nie tylko do Indii, ale też do Indonezji, Indochin i Chin.

Literatura

‘Ağā’ib al-Hind barrihi wa baḥrihi wa ḡazā’irihī ta’līf Buzurg b. Šahriār an-nāḥudāh ar-Rāmhormozī. Livre des merveilles de l’Inde par le capitaine Bozorg fils de Chahriyār de Rāmhormoz, texte arabe par P.A. van der Lith, traduction française par L. Marcel Devic, Leide 1883-1886.

‘Aḥbār aš-Šīn wa’l-Hind. Relation de la Chine et de l’Inde rédigée en 851, text établi, traduit et commenté par Jean Sauvaget, Paris 1948.

Ammianus Marcellinus, *Rerum gestarum libri qui supersunt* (in 2 vols), ed. W. Seyfarth, Teubner, Leipzig 1978, XXIII, 6, 11.

A’zami Sangsari Č., *Sanadi az āyin-e nāvbari dar asr-e Sāsāni*, [w:] *Mehr-o dād-o bahār (1). Yādnāme-ye ostād-e doktor Mehrdād-e Bahār*, ed. A.K. Bālāzāde, Tehrān 1377, ss. 33-37.

Carte hydrographique de l’Basse Egypte et d’une partie de l’Isthme de Suez. Volume 87, page 803. Paris 1855, 1882.

Choksy, J.K., Nematollahi, N., *The Middle Persian Inscription from a Shipwreck in Thailand: Merchants, Containers, and Commodities*, “Dabir” 2018, vol. 6, pp. 144–150.

- Cosmas Indicopleustes, *The Christian Topography*, edited by E.O. Winstedt, Cambridge 1909.
- Ferrand G., *L'élément persan dans les textes nautiques arabes des XVe et XVIe siècles*, „Journal Asiatique”, t. CCIV, 1924, pp. 193-257.
- Ferrand G., *Relations de voyages et textes géographiques arabes, persans et turks relatifs à l'Extrême-Orient du VIIe au XVIIIe siècles*, t. 1-2, Paris 1913-1914.
- Al-Hamaḍānī, Ibn al-Faḳīh, *Compendium libri Kitāb al-boldān*, auctore Ibn al-Faḳīh al-Hamadhānī, ed. M.J. de Goeje, Lugduni Batavorum 1885.
- Haruta S., *Middle Iranian Studies. From Book Pahlavi to Eastern Sources*, “Orient” 2001, vol. XXXVI, pp. 78–86
- Herodot, *Dzieje*, tłum. S. Hammer, Warszawa 1954.
- Ghobādiāni Nāser-e Xosrou, *Safarnāme*, ed. M. Dabir Siāghi, 9th ed, Tehrān 1387 (2008).
- Hasan H., *A History of Persian Navigation*, London 1928.
- Hourani G.F., *Arab Seafaring in the Indian Ocean in Ancient and Early Medieval Times*, New York 1975.
- Ibn Ḥawḳal, *Viae et regna. Descriptio ditionis moslemicae*, auctore Abu 'l-Kāsim Ibn Haukal, ed. M.J. de Goeje, Lugduni Batavorum 1873.
- Al-Idrīsī, *Opus geographicum sive Liber ad eorum delectationem qui terras peregrare studeant (Kitāb nuzhat al-muštāk fī iḥtirāk al-'āfāk)*, ed. G. Tucci et alii, t. I-IX, Neapoli-Romae 1982-1987 (editio secunda).
- Al-'Iṣṭaḥrī, *Viae regnorum. Descriptio ditionis moslemicae*, auctore Abu Ishāk al-Fārisī al-Istakhrī, ed. M.J. de Goeje, Lugduni Batavorum 1927 (editio secunda).
- Kent R., *Old Persian: Grammar, Texts, Lexicon*, “American Oriental Series” 33, New Haven, Conn., 1950; 2nd ed., 1953 (many reprints).
- Maciuszak K., *Średnioperski poemat Drzewo asyryjskie i jego partyjska geneza*, Kraków 2007.
- Al-Mas'ūdī: Maçoudi, *Les prairies d'or*, texte et traduction par C. Barber de Meynard et Pavet de Courteille, Vol. I-IX, Paris 1861-1877 [al-Mas'ūdī, *Murūğ ad-ḡahab*].
- Michalak M., *The Political Background of Iranian Naval Activities of the Sassanian Period*, [in:] *Iranica Cracoviensia. Cracow Iranian Studies In Memory of Władysław Dulęba*, Cracow 1996.
- Michalak M., *Sīrāf – sasanidzka perła w koronie kalifów*, [w:] *Księga pamiątkowa Marii Składankowej i Bogdana Składanka*, Warszawa 2009.
- Michalak M., *A Lost Identity. Iranians as Seafarers and Explorers*, [in:] *In Quest of Identity. Studies on the Persianate World*, Warszawa 2015.
- Al-Muḳaddasī, *Descriptio Imperii Moslemici*, auctore [...] *el-Moqaddasi*, ed. M.J. de Goeje, edition secunda, Lugduni Batavorum 1906.
- The Periplus Maris Erythraei: Text with Introduction, Translation and Commentary by Lionel Casson*, Princeton University Press, 2012. Procopius, *History of the Wars*, with an English Translation by H.B. Dewing, London – New York 1914.
- Procopius, *History of the Wars*, with an English Translation by H.B. Dewing, London – New York 1914.
- Silsilat at-tawārīḥ (Chaîne des chroniques). Relation des voyages faits par les arabes et les persans dans l'Inde et à la Chine*, par M. Reinaud, t. 2 – notes et texte arabe, Paris 1845.
- Šumovski T.A., *Tri neizvestnye locii Aḥmada Ibn Māğida arabskogo locmana Vasco da Gamy*, Moskva – Leningrad 1957.
- Whitehouse D., *Excavations at Sīrāf*, „Iran” VI (1968), s. 1-22; „Iran” VII (1969), pp. 39-62; „Iran” VIII (1970), pp. 1-18; „Iran” IX (1971), pp. 1-17; „Iran” X (1972), pp. 63-87; „Iran” XII (1974), pp. 1-30.
- Zaborski A. (przekład i opracowanie), *Wspaniały świat Oceanu Indyjskiego Sulajmāna Kupca, Abū Zaida as-Sīrāfięgo i Buzurga Ibn Šahrijāra. Od literatury faktu do przygody i fantastyki (IX-X w.)*, Kraków 1998.